

Iskolai szociális munka

Az utóbbi időben néhány konkrét eset kapcsán egyre nagyobb médiafigyelmet kap a növekvő szociális és családi problémák lecsapódásának elsődleges színtere, az iskola. A jelenlegi kormányzat részben az iskolai szociális munkások helyzetbe hozásával kívánja orvosolni a problémát. A beszélgetés aktualitását az adja, hogy egyrészt az iskolai szociális munka szabályozása érdekében 2010-ben megszületett a területet érintő koncepció,¹ másrészt előkészítés alatt áll a vonatkozó jogszabály is. A formalizált keretek hiányossága ellenére azonban néhány civil és önkormányzati fenntartású szervezet évek óta alkalmaz iskolai szociális munkásokat. A Hetedhét Gyermekjóléti Központtól Uray Gergely (szakmai vezető) és Szalai Dóra (pszichológus), az INDIT Közalapítványtól pedig Máté Zsolt (szakmai vezető) osztotta meg velünk az iskolai szociális munkára vonatkozó tapasztalatait az itt következő beszélgetésben.

Kapocs: Hogyan, miért kezdett el a szervezetek iskolai szociális munkát végezni?

Uray Gergely: Nálunk az iskolai szociális munka megszervezése szorosan köthető a VII. kerületben 2007-ig működő Csomópont ifjúsági klub megszüntetéséhez. Az önkormányzat ugyanis meghagyta a státuszokat, és a gyermekjóléti szolgálat akkori vezetője a korábban ifjúsági segítőként dolgozókat iskolai szociális munkásként alkalmazta tovább. Fontosnak tartottuk ugyanis, hogy a jogszabályban rögzített feladatainkon túl erősödjön a prevenciós tevékenységünk is. A gyermekjóléti központunkban jelenleg 13 családgondozó és négy iskolai szociális munkás dolgozik.

Szalai Dóra: Az iskolai szociális munka fontossága egyfelől abban rejlik, hogy az oktatási intézményekben működő szociális munkásnak nagyobb

rálátása van az esetlegesen felmerülő problémákra, másfelől helyben, gyorsabban tud reagálni azokra. A gyermekjóléti szolgálathoz lassabban érnek el a jelzések, ami megnehezíti az azonnali reagálást egy adott helyzetre. A gyerekek az iskolában töltik idejük nagy részét, másképpen működnek ott, osztályközösségben, mint azokban a helyzetekben, amikor bejönnek egy rövid időre, többnyire egyedül a gyermekjóléti szolgálathoz. Vagyis az iskolában a szociális munkásnak lehetősége van arra, hogy a gyerekeket olyan oldalukról is megismerje, amelyre egyébként nem lenne lehetősége.

Máté Zsolt: Az INDIT Közalapítvány a drogprevenció kapcsán jutott el az iskolai szociális munkához. Ugyanis korábban, amikor még csak drogprevenciót tartottunk az iskolákban, azt vettük észre, hogy ha olyan helyre megyünk, ahol van iskolai szociális munkás – Pécs környékén működött

már egy-két ilyen –, ott mintha az iskola közössége sokkal jobb állapotban lenne. Az alapítvány az iskolai szociális munkát úgy tudta beindítani, hogy 2005-ben nyertünk egy országos szakmai versenyt. A díjátadón lehetőségünk volt beszélni az iskolai szociális munkáról. Később az ott elmondottak mellé egy szakmai anyagot is készítettünk, s mindez elegendő volt ahhoz, hogy lehetőséget kapjunk egy modellkísérlet beindításához. Egy éven belül el is tudtunk kezdeni dolgozni, akkor még három iskolai szociális munkással.

A kezdeti pécsi hálózat mellett két éve már Budapesten is jelen vagyunk hat iskolában. Az INDIT alkalmazásában Pécsen három, Pesten pedig hat iskolai szociális munkás dolgozik.

Kapocs: Hogyan vannak jelen az iskolákban a szociális munkások?

U. G.: Nálunk 2008-ig az volt a gyakorlat, hogy egy iskolában több iskolai szociális munkás is volt, de ebből sok probléma adódott. Így 2008 őszétől, miután lefektettünk egy koncepciót, amit ismertettünk azzal az öt önkormányzati fenntartású iskolával, mellyel később szerződést is kötöttünk, minden iskolának lett egy felelőse. A tapasztalatok azt mutatták, fontos, hogy legyen „gazdája” az iskolának. Az idei évtől azonban bizonyos – alkalmi – tevékenységek kapcsán (pl. drogprevenációs előadás) az iskolai szociális munkás nemcsak a saját, hanem más iskolákban is jelen lehet. Elképzelhető ugyanis, hogy a szociális munkás egy-egy téma, szakterület kapcsán olyan plusztudással, képzettséggel rendelkezik, ami miatt ez indokolt. A munkaformát illetően a szociális munkás heti három napot tölt az iskolában, kettőt pedig a központban. Hétfőn közös teameket tartunk, a péntek pedig az adminisztráció napja. Az iskola fogadóórái meghatározott időpontban vannak külön a szülők, a pedagógusok és külön a gyermekek számára. Ezenkívül a szociális munkás természetesen családlátogatást is végez.

M. Zs.: Alapvető, hogy az iskola diákjai számára könnyen elérhető legyen az iskolai szociális munkás. Ez nálunk azt jelenti, hogy a munkaidő jelentős részében az iskolában tartozódik, kizárólag csak ügyintézés, illetve családlátogatások idejére van távol. Emellett legalább ennyire fontosnak tartjuk, hogy a szociális munkás részére biztosítva legyen

egyrészt saját iroda, ahol az egyéni beszélgetések történnek, másrészt azok a terek, ahol a csoportfoglalkozások és a közösségi programok megtarthatóak. Ami egy-egy iskolában az iskolai szociális munkának a bevezetését és folyamatát illeti, az úgy épül fel, hogy az első évben sok közösségi munkát kell végezni, ami mentén kialakul egyfajta bizalom a gyerekek és a szociális munkás között. Így egyre többen jönnek családi kapcsolati problémákkal. Van statisztikánk arról, hogy melyik iskolában milyen probléma jellemző inkább. Például egy fiúiskolában nagyon fontos a fiatalokkal az udvarlásról beszélgetni, de szinte mindenhol megjelenik a serdülőkor vagy a párválasztás, mint téma. A gyerekek mellett persze a tanárok is megkeresik a szociális munkást, aki szinte ott él az iskolában, napi nyolc órában.

Kapocs: Milyen feladatai lehetnek ezen túl az iskolai szociális munkásnak?

U. G.: Nálunk az iskolai szociális munkásoknak nem ér véget a tanév júniusban, mert nyáron utcai szociális munkát végeznek. Az utcai munka nem „megkereső” tevékenységet takar, hanem tematikus foglalkozásokra, csoportokra jöhetnek be a fiatalok, amiket a családgondozók és az iskolai szociális munkások vezetnek. Van nálunk tanulássegítés, vannak táboraink, szabadidős programjaink, éjszakai sportklubunk. Tapasztalataink szerint nagyon fontos, hogy ezekben részt vesznek az iskolai szociális munkások is, hiszen a gyerekeket kötetlen szituációkban is láthatják, és dolgozhatnak velük együtt. Ezek fontos, pozitív tartalmakkal teli bizalmi kapcsolatot hoznak létre a gyerek és a szociális munkás között.

Nekünk azért is nagyon fontosak a nyári programok, mert egy nagyobb, 14 évesnél idősebb fiatal már nem feltétlenül szeretne bejönni a gyermekjóléti központba, de egy sikeres nyári tábor után a többséget sokkal könnyebb becsalogatni.

A nyári tevékenységek körébe tartozik még a tanulássegítés, pótvizsgára való felkészítés is. Ilyen esetekben sokat számít, hogy olyasvalakit kell felkeresnie a központban a gyermeknek, akivel előzőleg már kialakult egy bizalmi kapcsolat. Nem gondolom, hogy minden tevékenység feltétlenül az iskolai szociális munkás kompetenciájába tartozna

(pl. tanulás-segítés, utcai szociális munka), de nálunk ezeknek mindenképp megvan az indokoltsága. Erről volt vitánk Zsolttal, és el tudom fogadni azt is, hogy nyáron, hasonlóan a pedagógusokhoz, ne kelljen dolgoznia az iskolai szociális munkásnak, de ez nálunk nem megoldható a helyi sajátosságok miatt.

M. Zs.: Igen. Alaposan át kell gondolni, hogy nyáron hol dolgozik az iskolai szociális munkás. Az utcai munka nagyvárosokban releváns lehet, de kistérségeken más a helyzet. Alapkérdés, hogy milyen szolgáltatást, és hol kívánunk nyújtani a fiataloknak, hogyan érjük el őket, mi lesz a bejárás diákokkal, ki biztosítja a szolgáltatások infrastruktúráját. Az iskolában egy iskolai szociális munkás fogad majd akár elvileg több száz diákot, miközben a tanárok és az iskola személyzete a szünidejét tölti? Ezek még mind nyitott kérdések. Talán a gyakoribb, de rövidebb szünidő és az adott településhez illeszkedő programszerű tevékenységek jelenthetnek erre megoldást, de azt, hogy a tanulás segítségét, a korrepetálást a szociális munkásokra bízjuk, határozottan ellenzem! A pedagógia külön szakma, én ugyan nagyon szeretem a történelmet, de sem történelemórát nem tartanék, sem pótvizsgára nem készítenék fel senkit, különösen úgy, hogy majd az a diák egy sikertelen vizsga után joggal kérheti számon tőlem a felkészítés minőségét, nem beszélve a későbbi kliens-segítő viszonyra ható lehetséges negatív következményekről.

Gergővel a viták mellett nagyon sok dologban egyetértünk. Például abban, hogy az iskolai szociális munka egyik nagyon jó hatékonyságú, kiemelkedő elérési mutatókkal bíró kiegészítői lehetnek az éjszakai sportprogramok, ezeknek – meglátásom szerint – egyfajta reneszánsza várható a közeljövőben.

Kapocs: Hogyan működik együtt a gyermekjóléti szolgálattal az iskolai szociális munkás?

M. Zs.: Nagyon fontos tudni, hogy maga az iskolai szociális munka egy preventív szolgáltatás. Éppen ez indokolja azt, hogy valamennyi iskolatípusban jelen legyen: a hátrányos helyzetű települési iskolától az elitiskoláig. Ami pedig a kompetenciákat illeti, ha a szociális munkás úgy ítéli meg, hogy egy olyan típusú, mértékű problémával találkozunk, ahol már a veszélyeztetettség olyan mértékű, hogy viszonylag rövid konzultációs folyamat helyett

hosszabb, döntően iskolán kívüli szakemberek bevonását is igénylő, összetett családgondozói munkára van szükség, akkor megtörténik a jelzés a gyermekjóléti szolgálat felé, és onnantól ők az esetmenedzserek. Persze ezt követően is leülhetünk, és le is kell ülnünk közösen megbeszélni az esetet, azt, hogy ki milyen feladatot tud vállalni, de maga az esetmenedzselés a gyermekjóléti szolgálat dolga lesz.

Itt két fontos tényezőre fel kell hívnom a figyelmet: egyrészt a fiatalokkal, különösen a kamaszokkal végzett segítő munka során tisztában kell lenni azzal, hogy a bizalmi kapcsolat rendkívül sérülékeny, amit a veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer vonatkozásában fennálló jelzési kötelezettség különösen próbára tesz. A jelzési kötelezettség teljesítését, a jelzésről való döntést tehát körültekintően, megtervezetten kell meghozni és kivitelezni. Lehetőség szerint a veszélyeztetettség mérlegelését több szakember végezze, és a jelzés során tekintettel kell arra lenni, hogy a klienssel való bizalmi segítői kapcsolat a legkevésbé sérüljön. Ennek eszköze lehet például: a jelzésről tájékoztassuk az érintetteket; ne ígérjünk olyat a kliensnek, amit aztán nem tartunk be; általánosságban igyekezzünk elnyerni az együttműködését a jelzés vonatkozásában, hangsúlyozzuk a jelzés nyomán a segítség, igénybe vehető szolgáltatások bővülésének a lehetőségét; ne alkudozzunk, fenyegetőzzünk vagy zsaroljuk a klienst a jelzéssel vagy annak szándékával.

A másik pedig az, hogy a gyermekjóléti szolgálatok esetmenedzserei, koordinátori szerepét úgy kell elképzelni, mint egy olyan multidiszciplináris, intézmények közötti együttműködés szervezését, ahol a gyermekjóléti szolgálat családgondozója első az egyenlők között – Révész Magda megfogalmazásával élve: karmester egyenrangú intézmények, szolgáltatások között...

U. G.: Szerintem az iskolai szociális munkás egy gyors reagálású hadtest. Egyrészt rugalmasan tud jelen lenni a gyerekek életében, másrészt valamilyen módon kiegészíti azt a munkát, ami egyébként a családsegítés keretében folyik. Van egy belső megállapodásunk, hogy nálunk az iskolai szociális munkás folyamatos gondozást nem végez, nem ő az esetfelelős. Nagyon fontos, hogy ha olyan fokú a veszélyeztetettség, hogy védelembe kell venni a gyermeket vagy egyéb gyermekvédel-

mi intézkedésre kell javaslatot tenni, akkor az a későbbiekben már a családgondozó feladata.

Sz. D.: Ez utóbbi azért nagyon fontos, mert semmiképpen sem lenne szerencsés, ha az iskolai szociális munkás kvázi hatósági funkciót töltené be.

Kapocs: Milyen a kapcsolatotok a pedagógusokkal és az iskola vezetésével?

U.G.: Nekünk az a tapasztalatunk, hogy az az iskola, amelyik „használta” a szociális munkását, nagyon gyorsan rájött arra, hogy bizonyos értelemben ingyen munkaerőt nyert. Ezekben az iskolákban külön helyiséget biztosítottak a szociális munkásnak. Azokban az iskolákban, amelyek eleve elzárkóztak a szociális munka bevezetésétől, ott a folyosóra, orvosi szobába száműzték a szociális munkást. Ez pedig amellet, hogy lehetetlenné teszi a szakmai munkát, úgy gondolom, hogy leképezi azt is, hogy mit gondolnak az iskolák az iskolai szociális munkáról.

M. Zs.: Nekünk szerencsénk van az iskolákkal és az igazgatókkal, de a mi helyzetünket is megnehezíti, hogy az iskolai szociális munka jelenleg még nincs jogszabályilag rendezve. Sokat elárul az iskolai szociális munka helyzetéről, hogy miközben az országban összesen 17 felsőoktatási tanterv tematikájában szerepel az iskolai szociális munka kurzus, addig körülbelül 50 iskolai szociális munkás dolgozik ma Magyarországon. Véleményem szerint a legtöbb az iskola igazgatójának a szemléletén múlik. Ha nem érzi saját szükségletnek, hogy az iskolának a védőnő, az orvos, a pszichológus stb. mellett szociális munkása is legyen, akkor nem fog működni a dolog, nyűg lesz. Mindamellet a szociális munka elfogadásáról, megítéléséről érdekes összehasonlítás alapunk van, hiszen Pécsen is és Budapesten is jelen vagyunk egy-egy hálózattal. Pécsen sokkal könnyebb dolgunk van, mert az INDIT húsz éve működtet drogambulanciát, ami már eleve presztízt adott a munkánknak. Mikor Pécsen be szeretnénk volna vezetni a szolgáltatást, akkor

elmentünk tíz iskolába, hogy jöhetnénk-e. Mind-
egyik igent mondott. Budapesten ez nem ment
ilyen rugalmasan, ami persze abból is adódik,
hogy itt kijelölték szűk munkra azt a hat iskolát,
ahol most vagyunk. De azt azért minden esetben
el kell fogadni, hogy id, kell az iskolának és a
gyerekeknek ahhoz, hogy megismerjenek minket
és a szolgáltatást.

Kapocs: Mi lehetett, mi lehet az iskolák ellen-
létezésnek az oka?

U. G.: Ez a szolgáltatás az iskolák szerint tu-
lajdonképp nem is létezik. Ebben nekik igazuk
van, hiszen jogszabályban valójában nincs leír-
va. Műsért viszont látni kell, hogy az iskolai
szociális munkás jelenléte nem teher, hanem
lehet, sőt. Amit, láthat...an ...dkodtak, azok az
...ralátogatók és a fegyelmi tárgyalásokon val-
részt vettünk. Tehát azok a szituációk, esemé-
nyek, ahol azt érezhettük, hogy esetlegesen
bukhatnak, ahol megkérd, jelez, dhetett a hoz-
zértésük. Ezekben a helyzetekben egyértelműen
egyfajta ellen, résnek vettük a jelenlétüket,
noha a szándékunk természetesen nem ez volt.

Sz. D.: Nehézséget jelent a pedagógusokkal val-
együttműködésben és a velük való kommunikáci-
óban, hogy más eszközökkel kezeljük meg a prob-
léákat, illetve más válaszokat adunk azokra. Egy
fegyelmezési helyzetben például más, mint egy
pedagógus, mint egy szociális munkás. Nehéz
volt megértetni a pedagógusokkal, hogy ha van egy
konfliktushelyzet az iskolában, akkor annak a meg-
oldásában az igazgat... megkeresésén kívül lehet,
sőt kell is, hogy legyen más feladatunk is. Hatéko-
nyabbnak gondoljuk, ha közösen lefolyunk az érin-
tett felekkel, és megbeszéljük, hogy a problémákat
hogyan lehet javítani. Az iskolák szerint a javítá-
sokhoz bevonni a pedagógusokat kell választani, úgy mint
a fegyelmi tárgyalás, int., Tehát azok az eszközök,
amiket mi használunk, vagy azt gondoljuk, hogy
ilyen helyzetekre adekvátabbak lennének, sokszor
ellenállást váltottak ki.

Kapocs: Milyen elvárásokat fogalmaznak meg
a pedagógusok az iskolai szociális munkással
szemben? Hogyan tudtok ezekre reagálni?

Sz. D.: Legtöbbször az ...rai magatartászavar kap-
csban keresnek minket a pedagógusok. Arra kér-

Ugyanakkor jelenthet egyfajta legitimitást az, ha az iskolai szociális munkát önkormányzati fenntartású intézmény végzi, arról nem beszélve, hogy az esetleges veszélyeztetettségéről szóló jelzés, információáramlás könnyített, és hamarabb megtörténhet. Ennek ellenére el tudok képzelni olyan helyzetet is, ahol előnyösebb lehet, ha ezt a munkát a gyermekjóléti szolgálattól független személy vagy szervezet végzi.

M. Zs.: Mi az iskolák vagy a gyermekjóléti szolgálat által működtetett szolgáltatásokkal szemben egyértelműen a civil fenntartást pártoljuk, mégpedig úgy, ahogy a mi rendszerünkben² működik: a szociális munkás legyen az iskola „része”, legyen jelen ott napi 8 órában, de a munkaadója a civil szervezet, tehát nincs hierarchikus kapcsolatban az iskola igazgatójával. A gyermekjóléti szolgálatok viszont gyakran úgy működtetik a rendszerüket, hogy egy iskolai szociális munkásnak több iskolája is van, és azok között „rohangál”. Véleményünk szerint ez több szempontból sem ideális. Például azért nem, mert sokszor összerosódik a hatósági szereppel, ezért nehezebb egy bizalmi kapcsolatot kialakítani. Másrészt az iskolai szociális munkának egyfajta jelzőrendszerként kellene működnie a gyermekjóléti szolgálat mellett, és innentől belső szervezeti és kompetenciahatár-kérdéssé válik az, hogy akkor most hogyan jelzek önmagamnak? De a leghangúlyosabb különbség az, hogy az egyik szolgáltató tud lenni, a másik meg – legalábbis nagyon sok kliens szemében – hatóságként funkcionál.

Kapocs: Milyen szakmai közösségbe szerveződnének az iskolai szociális munkások?

M. Zs.: Az INDIT tulajdonképp előbb kezdte el támogatni az iskolai szociális munkásokat, mint ahogyan alkalmazta volna őket. Azokban az iskolákban ugyanis, ahol a szociális munkást az iskola alkalmazta, ott komoly probléma a szakmai ma-

gányosság, az, hogy nincs esetmegbeszélő, nincs team. Nekik, és néhány másik iskolai szociális munkásnak biztosított a nyitott stábhöz terepet az INDIT. Ez a mai napig megvan, minden harmadik alkalommal nyitott stábot tartunk.

Van egy egyesület is, az Iskolai Szociális Munkások Egyesülete, ennek a tagjai nagyrészt pécsek, illetve a környéken dolgozó iskolai szociális munkások.

U. G.: Nálunk az iskolai szociális munkások a stáb részét képezik. Szakmai kérdésekben is a stáb ad támogatást, biztosított a szupervízió is. Hoszszabb távon azonban mindenképp jobb lenne, ha az ezen a területen dolgozók számára is elérhetőek lennének a speciális, iskolai szociális munkával foglalkozó szakmai fórumok, esetmegbeszélők.

Kapocs: Nagyon köszönjük a tartalmas beszélgetést! Reméljük, hogy a közeljövőben az iskolai szociális munkáról úgy fogunk beszélgetni, mint egy országos szinten elterjedt, jogszabályban is rögzített szolgáltatás-típusról.

*Az interjút készítették:
Aczél Zsófia és Gyarmati Andrea*

További információ:

<http://www.szogyesz.hu/hetedhet.html>

www.isme.hu

http://hu.wikipedia.org/wiki/Iskolai_szoci%C3%A1lis_munka_Magyarorsz%C3%A1gon

www.indit.hu

www.miszme.hu

Jegyzetek

- 1 Hajnal Renáta – Sidlovics Ferenc: Koncepció az iskolai szociális munka jogi szabályozására és országos kiterjesztésére, 2010. december. Letölthető: www.miszme.hu
- 2 Az iskolai szociális munka pécsi modellje. http://hu.wikipedia.org/wiki/Iskolai_szoci%C3%A1lis_munka_p%C3%A9csi_model